

Ο Θάνατος του Θεού και η Ανάσταση του Ανθρώπου

[Ορθοδοξία](#) / [Θεολογία](#)

[Παναγιώτης Νέλλας, Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών](#)

Ο θάνατος του Θεού είναι ένα από τα κεντρικά θέματα όχι μόνο της σύγχρονης δυτικής φιλοσοφίας και λογοτεχνίας, αλλά και της ίδιας της θεολογίας. Τα τελευταία χρόνια γράφτηκαν χιλιάδες σελίδες σχετικές μ' αυτό, ανέβηκαν έργα στο θέατρο, γυρίστηκαν ταινίες, το θέμα ξέφυγε από τα μελετητήρια των ειδικών και απασχολεί το ευρύτερο κοινό. Το σύντομο αυτό δοκίμιο έχει σκοπό να δώσει, στην αρχή μια γενική ενημέρωση και μια ερμηνεία για το φαινόμενο, και να προσπαθήσει στη συνέχεια, αφού το τοποθετήσει με βάση τα ορθόδοξα κριτήρια, να σκιαγραφήσει τη συμβολή, που θα μπορούσε να προσφέρει η Ορθοδοξία συμμετέχοντας στη σχετική συζήτηση.

Στο χώρο της φιλοσοφίας το θέμα αρχίζει με το Nietzsche, για τον οποίο, όπως είναι γνωστό, ο θάνατος του Θεού αποκαλύπτεται και ταυτόχρονα είναι ταυτόσημος με την ανατροπή όλων των αξιών, ολόκληρης της υπεραισθητής περιοχής σύμπαντος του κόσμου των ιδεών και των ιδανικών. Μοναδική και ύψιστη αξία μένει για το Nietzsche ο άνθρωπος, ο "υπεράνθρωπος": «Που είναι ο Θεός;» Γράφει ήδη στα 1882. «Θα σας το πω εγώ. Τον σκοτώσαμε. Εμείς όλοι είμαστε οι φονιάδες του... ο Θεός είναι νεκρός... ο Θεός θα μείνει νεκρός. Τι άλλο είναι οι εκκλησίες παρά οι τάφοι και τα μνήματα του Θεού;»

Ο Nietzsche στην εποχή του αναγκάζεται να βάλει τα λόγια αυτά στο στόμα ενός τρελού ανθρώπου. Αλλά ο Sartre επαναλαμβάνει με πλήρη άνεση το ίδιο κήρυγμα κατά την έναρξη του Β' παγκοσμίου πολέμου, μιλώντας σε μια δημόσια συγκέντρωση στη Γενεύη: «Κύριοι, ο Θεός πέθανε. Σας αναγγέλλω, κύριοι, το θάνατο του Θεού.»

Το τι σημαίνει για την άθρη υπαρξιακή φιλοσοφία ο θάνατος του Θεού, μας το αποκαλύπτει με ενάργεια η αντίστοιχη λογοτεχνία. Αφού δεν υπάρχει Θεός, άρα δεν υπάρχει παρά η βιολογική ζωή. Με διονυσιακή αγαλλίαση ο Camus υμνεί στα πρώτα του έργα το μεγαλείο και τη χαρά αυτής της ζωής. την ομορφιά που κλείνει μέσα της μια ζεστή μέρα στην ακροθαλασσιά, μια χειμωνιάτικη νύχτα, που η οικογένεια είναι μαζεμένη γύρω στη φωτιά. Αλλά η βιολογική ζωή είναι η «εν φθορά ζωή» και ο ίδιος ο Camus όσο προχωρεί, ανακαλύπτει μέσα στη ζωή το

σαράκι αυτό της φθοράς, που κλέβει τη χαρά, που απομυζά την ουσία και αφήνει ανούσια και ανόητη τη ζωή, που δημιουργεί μέσα στον άνθρωπο την αίσθηση του χάους και του κενού, πράγμα που τόσο έντονα περιγράφεται στον «Ξένο», και που ο Sartre με τόση επιτυχία ονομάζει στο ομόνυμο έργο του «Ναυτία».

Ο υπαρξιστής άνθρωπος νοιώθει το θάνατο όχι σαν κάτι μακρινό, κάτι που τον περιμένει στο τέλος της ζωής του, αλλά σαν κάτι που βρίσκεται μέσα του. Η δαμόκλεια σπάθη του θανάτου κρέμεται αδιάκοπα πάνω του και μέσα του, ακρωτηριάζει τα όνειρά του, κόβει στη μέση τις πιο ευγενικές προσπάθειές του, περιορίζει ασφυκτικά τα όρια της ύπαρξής του, είναι, όπως λέει ο Camus, ένας Σίσυφος, που αγωνίζεται να ανεβάσει ως την κορυφή του βουνού την πολύτιμη πέτρα της ζωής του και, μόλις κοντεύει να φτάσει στο τέρμα, η πέτρα του φεύγει και καταρακυλάει πάλι στο βυθό. Αισθάνεται εγκαταλειμμένος και έρημος. Καταδικασμένος να βλέπει, καταλαβαίνει και συνειδητοποιεί ότι ζει το παράλογο. Ο Heidegger ομολογεί ότι βρίσκεται, χωρίς να το επιδιώξει, ριγμένος και εγκαταλειμμένος σ' ένα καντόνι του σύμπαντος, υποχρεωμένος να ζει.

Με τη γέυση αυτή του κενού στην ψυχή, ο σύγχρονος άνθρωπος βρίσκεται μπροστά στο καθιερωμένο από αιώνες κήρυγμα του μεταγενεστέρου δυτικού Χριστιανισμού, που προσφέρει ως λύση στην ταλαιπωρία της επίγειας ζωής την υπόσχεση για τη μακαριότητα της μετά θάνατο ζωής, που θεωρεί αυτή εδώ τη ζωή σχεδόν αποκλειστικά σαν το χώρο, στον οποίο με τα έργα (Ρωμαιοκαθολικοί) ή την πίστη (Προτεστάντες), γίνεται ή δε γίνεται κανείς άξιος να κληρονομήσει την αιωνιότητα.

Μπροστά όμως στην άποψη αυτή, που διακρίνει υπερβολικά το χρόνο από την αιωνιότητα, τη γήινη από την ουράνια ζωή, και σχετικοποιεί απελπιστικά τη σημασία της πρώτης, ο σύγχρονος άνθρωπος στέκεται με αποτροπιασμό. «Αν υπάρχει μια αμαρτία κατά της ζωής», γράφει ο Camus, «δεν είναι τόσο το να απελπιστούμε, από αυτή, όσο το να ελπίσουμε σε μιαν άλλη ζωή, το να αφήσουμε να ξεκλέψει την αγάπη μας για τη συγκεκριμένη ζωή το ανελέητο μεγαλείο μιας δήθεν αιώνιας ζωής». Και στο όνομα της καθημερινής, χειροπιαστής ζωής, ο Camus αρνείται να πιστέψει σε μιαν άλλη, ωραία έστω και αιώνια, αλλά πάντως άλλη ζωή.

Ο Sartre είναι στο σημείο αυτό περισσότερο απόλυτος. Η πίστη σε μια άλλη ζωή, λέει, είναι ακριβώς εκείνη που φέρνει το θάνατο σ' αυτήν εδώ και ισοδυναμεί με αυτοκτονία. Και, προωθώντας την αμφισβήτησή του ως τον ίδιο το Θεό, υποστηρίζει ότι ο ένας Θεός, που δεν παίρνει στα σοβαρά αυτήν εδώ τη ζωή του ανθρώπου, που δεν ενδιαφέρεται για τα συγκεκριμένα ιστορικά προβλήματά του, αλλά που υποβιβάζει τον ανθρώπινο βίο σε μια περίοδο εξιλασμού και

ικανοποιήσεως της θείας δικαιοσύνης, μπορεί βέβαια να είναι δίκαιος, αλλά δεν είναι ασφαλώς φιλόανθρωπος Θεός. Είναι ένας πατέρας εγωιστής και σαδιστής, που αρέσκεται να βλέπει το τέκνο του να βασανίζεται και να εκλιπαρεί για να έχει ο ίδιος τη χαρά να του προσφέρει, όποτε αυτός θελήσει, τη σωτηρία. Αλλά μια τέτοια σωτηρία είναι για το σύγχρονο, ενήλικο όπως αυτοχαρακτηρίζεται άνθρωπο, απαράδεκτη και ένας τέτοιος πατέρας είναι άχρηστος. Είναι προτιμότερο, κατά την άποψη αυτή, για το παιδί, να κόψει κάθε σχέση με τον πατέρα και να προσπαθήσει να σωθεί μόνο του. Γι' αυτό και ο Sartre που δεν έχει γνωρίσει τη διδασκαλία της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας, για τη θεανθρώπινη συνεργία, σύμφωνα με την οποία η πίστη δεν καταπιέζει, αλλά αναπτύσσει και ολοκληρώνει τον άνθρωπο, τονίζει κατηγορηματικά ότι η πίστη στο δίκαιο αλλά σαδιστή Θεό υποβιβάζει, εξευτελίζει και ψευτίζει τον άνθρωπο.

Συνέπεια λογική της τοποθέτησης αυτής είναι ότι για να υπάρξει ελεύθερος και γνήσιος ο άνθρωπος πρέπει να μην υπάρχει ο Θεός. Στο φοβερό έργο του που έχει τον ειρωνικό τίτλο «Ο διάβολος και ο θεούλης», ο κεντρικός ήρωας, μετά από μια εναγώνια αναζήτηση της ευτυχίας κοντά στο διάβολο και κοντά στο Θεό παρουσιάζεται να συμπεραίνει: «Εγώ υπάρχω... μόνος εγώ. Ικέτευα όλον αυτό τον καιρό για ένα σημείο, αλλά δεν πήρα καμία απάντηση. Ο Ουρανός αγνοεί ακόμα και το όνομά μου. Διερωτόμωνα κάθε στιγμή τι μπορούσα να είμαι εγώ στα μάτια του Θεού. Τώρα το ξέρω: Τίποτε. Ο Θεός δεν με βλέπει. Ο Θεός δεν με ακούει. Ο Θεός δεν με ξέρει. Βλέπεις αυτό το κενό πάνω από τα κεφάλια μας; είναι ο Θεός. Αυτό το φάγωμα στην πόρτα; είναι ο Θεός. Αυτή την τρύπα στη γη; είναι ο Θεός. Η σιωπή, είναι ο Θεός. Η απουσία, είναι ο Θεός. Η μοναξιά των ανθρώπων, αυτό είναι Θεός. Όλον αυτό τον καιρό δεν υπήρχα παρά εγώ. Εγώ αποφάσισα το κακό. Εγώ μόνος μου βρήκα το καλό. Εγώ αμάρτησα. Εγώ έκανα τις καλοσύνες που έκανα. Εγώ σήμερα κατηγορώ τον εαυτό μου και εγώ μόνος μου μπορώ να τον συγχωρήσω. Εγώ ο άνθρωπος. Αν ο Θεός υπάρχει ο άνθρωπος είναι μηδέν. Αλλά δεν υπάρχει Θεός. Χαρά. Δάκρυα χαράς. Αλληλούια. Δεν υπάρχει Θεός.» Και βλέποντας τη Χίλντα, μια γυναίκα, που πιο πριν δεν τολμούσε ούτε ν' ατενίσει για το φόβο της αμαρτίας, να μπαίνει στη σκηνή, την πιάνει από τα χέρια φωνάζοντάς της: «Ο Θεός πέθανε. Δεν έχουμε πλέον μάρτυρα. Μόνος μπορώ να βλέπω τα μαλλιά και το μέτωπό σου. Ω! πως είσαι μπροστά μου αληθινή, από τη στιγμή που δεν υπάρχει ο Θεός. Επί τέλους είμαστε μόνοι».

Τα κείμενα αυτά δείχνουν με σαφήνεια πως το μεγαλύτερο τμήμα της σύγχρονης υπαρξιακής φιλοσοφίας και λογοτεχνίας προσπαθεί να καταξιώσει τον άνθρωπο ανεξάρτητα η και ενάντια στο Θεό, πράγμα που οφείλεται, όπως είδαμε, στη λαθεμένη αντίληψη ότι ο Θεός δεν ενδιαφέρεται και δεν αγαπά, αλλά τιμωρεί και εξουθενώνει τον άνθρωπο. Και δεν είναι χωρίς σημασία το γεγονός ότι τα κείμενα

αυτά είναι ακριβώς εκείνα, που έθρεψαν τη νέα ευρωπαϊκή γενιά. Στην Αμερική πάλι, η ίδια αντίδραση κατά του Θεού των σημερινών χριστιανών και της σύγχρονης συμβατικής θρησκευτικής ζωής παρουσιάστηκε, κυρίως κατά την προηγούμενη δεκαετία, κατά τρόπο πολύ πιο, θα λέγαμε, βιολογικό, με την επαναστατημένη νεολαία που φωνάζει: «Κύριοι, ο Θεός για τον οποίο μας μιλάτε δεν ζει. Και η ίδια η ζωή σας είναι νεκρή. Ένας Θεός που δεν αγγίζει την ύπαρξή μας, που δεν έχει σχέση με το σώμα μας, μας είναι άχρηστος. Εμείς θα μπορούσαμε να παραδεχθούμε τον Ιησού, που μίλησε για την αγάπη. Ο δικός σας Θεός είναι απλώς χρήσιμος, γιατί σας βολεύει. Τον χρησιμοποιείτε όπου θέλετε. Όπως εμείς χρησιμοποιούμε τη μαριχουάνα. Αν υπάρχει ο Θεός ας έρθει να μας βρει εδώ που είμαστε. Αλλιώς δεν υπάρχει Θεός.»

Η πρόκληση αυτή του συγχρόνου ανθρώπου έφερε, όπως ήταν φυσικό, αναστάτωση στην Καθολική και Προτεσταντική Εκκλησία. Και η δυτική θεολογία προσπάθησε να απαντήσει. Το ελπιδοφόρο όμως κίνημα μερικών Γάλλων κυρίως θεολόγων να ξαναγυρίσουν στις πηγές και, τοποθετώντας στο κέντρο των θεολογικών τους αναζητήσεων την έννοια της Ιεράς Ιστορίας, να δημιουργήσουν μια βιβλική, λειτουργική και πατερική ανανέωση βάθους, δεν μπόρεσε να επιβληθεί. Η κίνηση αυτή φαίνεται ότι μάλλον ξεπεράστηκε από τους μοντερνιστές, που, παρασυρμένοι από τα σύγχρονα ρεύματα, προσκολλήθηκαν στην επιφάνεια και δημιούργησαν, αντίστοιχη προς τη φιλοσοφία και τη λογοτεχνία, τη λεγόμενη "θεολογία του θανάτου του Θεού".

Δυό είναι οι βασικές κατευθύνσεις της σχολής αυτής: Πρώτη η γραμμή του Bultmann ο οποίος, επηρεασμένος βασικά από τον Heidegger βλέπει την ουσία του Χριστιανισμού στη σχέση του Θεού με τον άνθρωπο, σχέση η οποία και φέρνει η, καλύτερα, η οποία είναι η σωτηρία. Η ιστορική διάσταση του Χριστιανισμού έρχεται, στην τοποθέτηση αυτή, σε εντελώς δεύτερη μοίρα, ο ιστορικός Ιησούς, η ζωή, τα θαύματα, η ίδια η Ανάσταση του Χριστού είναι μύθος, μια δηλαδή από τις πολλές εκφράσεις που μπορούν να περιβάλλουν την ουσία, και αφού σήμερα η έκφραση, η γλώσσα του κόσμου, ο πολιτισμός, έχει αλλάξει, είναι ανάγκη να αλλάξει και η έκφραση της ουσίας του Χριστιανισμού. Πρόκειται για την περίφημη θεωρία της "απομυθεύσεως".

Τις ακραίες συνέπειες της γραμμής αυτής αποκαλύπτει και υποστηρίζει η δεύτερη κατεύθυνση, σύμφωνα με την οποία για να μπορέσει η Εκκλησία να προσεγγίσει τον εκκοσμικευμένο άνθρωπο της σημερινής εποχής, είναι ανάγκη να θέσει μερικά θεμελιώδη ερωτήματα πάνω στη έννοια του Θεού, να φθάσει να διερωτηθεί σοβαρά για την πραγματικότητα των μυστηρίων και της Εκκλησίας, να αντιμετωπίσει το θεμελιακό ερώτημα, μήπως ο Θεός δεν βρίσκεται πλέον στις

σκέψεις και τις περιγραφές που δίνει το Ευαγγέλιο, και στις ιδέες-δόγματα της Εκκλησίας, αλλά στην πραγματικότητα του κόσμου, μήπως δηλαδή το πραγματικότερο μυστήριο σήμερα, το αληθινό έργο του λαού, η σύγχρονη χριστιανική λειτουργία (λαού-έργον) πρέπει να είναι όχι η θεία Ευχαριστία, αλλά η προς τον πλησίον αγάπη, η πολιτική και ο συνδικαλισμός. Γύρω από αυτή την προβληματική γράφτηκαν βιβλία με τους χαρακτηριστικούς τίτλους «Θεός χωρίς Θεό», «Το Ευαγγέλιο του άθεου Χριστιανισμού», «Η νέα ουσία του Χριστιανισμού», «Ο θάνατος του Θεού και ο πολιτισμός της μεταχριστιανικής εποχής» κ. α.

Προς στο πολύπλευρο και πολυσήμαντο αυτό φαινόμενο του "θανάτου του Θεού" ποιά μπορεί άραγε να είναι η στάση της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ανατολής; Όπως σε κάθε θέμα, δεν μπορεί παρά να είναι και εδώ ταυτόχρονα κριτική και οικοδομητική.

Προσπαθώντας να ερμηνεύσει ο ορθόδοξος μελετητής το φαινόμενο του άθεου ουμανισμού, διαπιστώνει ότι πρόκειται στην ουσία για το αμάρτημα του Αδάμ και ότι η διαδικασία ανάπτυξης του σύγχρονου αθεϊσμού επαναλαμβάνει, όπως αποκαλύπτουν τα ίδια τα κείμενά του, στις κεντρικές γραμμές τη διαδικασία της πτώσεως.

Η Αγία Γραφή διδάσκει πράγματι ότι ο Θεός έπλασε τον Αδάμ και του έδωσε τον προορισμό να ενωθεί μαζί Του. Ο σκοπός του ανθρώπου ήταν να υψωθεί σε Θεάνθρωπο. Για να γίνει αυτό, έπρεπε ο Αδάμ να προσανατολισθεί σωστά, να τοποθετηθεί θετικά μπροστά στο Θεό και να βαδίσει το δρόμο που οδηγούσε σ' Αυτόν. Αλλά ο διάβολος κατόρθωσε να τον πείσει ότι ο Θεός τον ζηλεύει και θέλει να τον κρατά δούλο Του και έτσι τον κίνησε σε ανταρσία, τον παρέσυρε σ' έναν άλλο δρόμο, που θα τον οδηγούσε δήθεν αμέσως και θα τον έκανε τον ίδιο και κατά τρόπο αυτόνομο Θεό. Ο δρόμος όμως αυτός ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτος και έτσι η αλλαγή πορείας του Αδάμ δεν ήταν στην πραγματικότητα παρά ένας εκτροχιασμός, μια συντριβή στο κενό. Μακριά από το χώρο στον οποίο ακούγεται ο ζωηφόρος Λόγος του Θεού, στη χώρα της αν-υπακοής, ο άνθρωπος βρέθηκε πλέον και μακριά από την αληθινή ζωή. Έχασε την "πνοή της ζωής", που του έδωσε κατά τη δημιουργία ο Θεός. Ξανάγινε πάλι "χους από της γης", ξέπεσε στην απλή βιολογική, την εν φθορά ζωή, που είναι ο θάνατος. Ο ζόφος και το σκοτάδι, η κυριαρχία των ενστίκτων, το άγχος της αυτοσυντηρήσεως κάνει στο εξής, μακριά από το Θεό, τον άνθρωπο αποκρουστικό και εχθρό τον ένα για τον άλλο. Ο Κάϊν σκοτώνει τον Άβελ και ο ανθρωπιστής Sartre ανακαλύπτει με φρίκη ότι «οι άλλοι είναι η κόλασή του».

Η επαγγελία του αυτονόμου ανθρωπισμού αποδεικνύεται με τον τρόπο αυτό πως είναι η διαβολική πρόκληση που κάνει τον άνθρωπο να εξορίσει από τον κόσμο του

το Θεό: «Θέλω ανθρώπους παντού, γύρω μου, πάνω μου, ανθρώπους που να μου κρύβουν τον ουρανό» (Sartre). Το διώξιμο όμως του Θεού αφήνει αναπόφευκτα στον κόσμο ένα φρικαλέο κενό: «Σκότωσα το Θεό, γιατί με χώριζε από τους ανθρώπους, αλλά να που ο θάνατός του κάνει τελεσίδικο το χωρισμό» (Sartre).

Η φιλόανθρωπη διάθεση του γιατρού της «Πανούκλας» (Camus) παραχωρεί έτσι γρήγορα τη θέση της στον αδιάφορο για όλους και όλα «Ξένο». Η περιγραφή του μακάβριου κενού του θανάτου ολοκληρώνεται στο «Νεκροί χωρίς τάφο». Ενώ η αποσύνθεση της ζωής αποκαλύπτεται σ' όλη της την τραγικότητα σε έργα σαν τον «Τείχο» και το «Περιμένοντας τον Γκοντό».

«Τι μέρα είναι σήμερα;» ρωτάει ο ένας αλήτης στο έργο αυτό.

- «Πέμπτη.
- Πέμπτη είπες ότι θα 'ρθει.
- Κι αν σήμερα είναι Παρασκευή;
- Μπορεί να 'ναι και Τρίτη.
- Τι λες, ξαναρχόμαστε αύριο;
- Ναι, αλλά να φέρουμε και το σχοινί.
- Κι αν δεν έρθει;
- Θα κρεμαστούμε.
- Αν έρθει;
- Θα σωθούμε».

Και σε λίγο:

- «Είμαστε ανεξάντλητοι», λέει ο ένας.
- «Για να μη σκεφτόμαστε», αποκρίνεται ο άλλος.
- «Όλο και βρίσκουμε κάτι που μας δίνει την εντύπωση πως υπάρχουμε»!
- «Υπάρχουμε, πάλι υπάρχουμε, αυτή η προαιώνια δυστυχία»!...

«Και όλο λένε να φύγουν», σημειώνει ο κριτικός, «και όλο κάθονται εκεί, στο άδειο μέρος. Άλλωστε και να φύγουν και που μένουν δεν έχει νόημα. Είναι το ίδιο. Γιατί τίποτε δεν πρόκειται να αλλάξει. Κι αλλού δεν υπάρχει παρά ο ακίνητος θάνατος,

κι εδώ δεν υπάρχει παρά η θανάσιμη ακινησία».

Έτσι γίνεται φανερό ότι στην προσπάθειά τους να σκοτώσουν το Θεό, ο Αδάμ και οι σύγχρονοι αθεϊστές δεν κατορθώνουν παρά να σκοτώσουν τον άνθρωπο. Απομακρύνοντας από την κοινωνία τους το Θεό, χάνουν το κέντρο της ζωής τους, μένουν ανέστιοι, έρημοι και νεκροί. Τα ίδια τα κείμενά τους, ενώ μιλάνε για το θάνατο του Θεού δεν αποδεικνύουν στην πραγματικότητα παρά το θάνατο του ανθρώπου. Φαίνεται πως το ερώτημα «να ζει κανείς η να μη ζει» βρήκε απάντηση στην εποχή μας: Να ζει κανείς και να μη ζει.

Σε ο,τι αφορά τώρα την προσπάθεια της δυτικής θεολογίας να λύσει το οξύ περί Θεού πρόβλημα, ο ορθόδοξος μελετητής βρίσκεται στην ανάγκη να ομολογήσει με ειλικρίνεια πόσο συμπαθής του είναι η προσπάθεια αυτή αλλά και πόσο ανεπιτυχής και επικίνδυνη αποκαλύπτεται, στο φως της ορθόδοξης παράδοσης, η λύση που δίνεται.

Το να μιλήσει πράγματι ο θεολόγος τη γλώσσα της εποχής του είναι καθήκον πρωταρχικό. Η μεταγλώττιση του κηρύγματος είναι δικαίωμα αναφαίρετο που το χάρισε με τον Παύλο ο Χριστός στην κάθε εποχή και που το επιβεβαίωσε η πράξη των Πατέρων του Δ' και του ΙΔ' αιώνα. Αλλά και η πιστότητα στην ιστορικότητα του Χριστού, στο γεγονός δηλαδή ότι ο Λόγος του Θεού έγινε αληθινά και πραγματικά άνθρωπος τον καιρό του Καίσαρος Αυγούστου και ότι σταυρώθηκε, πέθανε και αναστήθηκε και, μολονότι αναλήφθηκε, συνεχίζει να βρίσκεται αληθινά και πραγματικά, ιστορικά, με τα μυστήρια μέσα στην Εκκλησία, η οποία αποτελεί στους αιώνες το ιστορικό σώμα του, αποτελεί τον πυρήνα του χριστιανισμού. Και αυτόν τον πυρήνα κινδυνεύουν να αρνηθούν οι δυτικοί θεολόγοι της σχολής του θανάτου του Θεού. Στην καλοπροαίρετη και ευγενική προσπάθειά τους να προσεγγίσουν τον άθρησκο σημερινό άνθρωπο, αντί να κατέβουν στην ουσία και να προσφέρουν στον άνθρωπο τον αληθινό Θεό, βγαίνουν στην επιφάνεια, εγκαταλείπουν διαδοχικά και οι ίδιοι τη θρησκεία, την Εκκλησία, το Χριστό, φθάνουν σ' ένα Θεό χωρίς Χριστό, σ' ένα Θεό άσαρκο, σε μια ιδέα, που μπορεί βέβαια να είναι ένας κάποιος φιλοσοφικός Θεός, αλλά δεν είναι ο Θεός του Αβραάμ, του Ισαάκ και του Ιακώβ, ο Θεός που σώζει. Έτσι η θεολογία αυτή μπορεί να είναι επίκαιρη, αλλά δεν είναι κήρυγμα σωτηρίας και παρόλη τη συμπάθεια που μπορεί να τρέφει ένας ορθόδοξος για τις προθέσεις της, δεν μπορεί παρά να τονίσει ότι, αν τελικά επικρατήσει στη Δύση, θα σημάνει αναπόφευκτα το ιστορικό τέλος του δυτικού χριστιανισμού.

Εκτός όμως από αυτό το βασικό κίνδυνο πρέπει να τονισθεί πως η θεολογία της σχολής αυτής είναι ανίκανη να συζητήσει στην ουσία με τον αθεϊσμό. Και τούτο, επειδή η λύση την οποία προσφέρει είναι επιφανειακή και θεωρητική, δεν αγγίζει

την ουσία των πραγμάτων και δεν αίρει ούτε στο παραμικρό τις ουσιώδεις περί Θεού και ανθρώπου παρεξηγήσεις, που οδήγησαν στην κατά του Θεού επανάσταση του ουμανισμού.

Το σύγχρονο υπαρξιακό κίνημα ζητάει κατά τρόπο επίμονο και απόλυτο ένα αξιοπρεπές νόημα για τη ζωή και έναν αξιοπρεπή προορισμό για τον άνθρωπο. Αλλά η θεολογία του θανάτου του Θεού, αντί να ανεβάζει τον άνθρωπο, εκκοσμικεύει το Θεό και έτσι αναπόφευκτα υποβιβάζει ακόμα περισσότερο τον άνθρωπο. Στο φαύλο κύκλο που δημιουργείται, η κίνηση είναι φυγόκεντρη και απομακρύνει όλο και περισσότερο τη δυτική σκέψη, φιλοσοφική και θεολογική, από την πραγματικότητα της σωτηρίας που είναι η ιστορική ανασυγκρότηση και ανάσταση του ανθρώπου, δηλαδή η νοηματοποίηση, ενοποίηση και αθανατοποίηση της μιας και μοναδικής επίγειας μαζί και ουράνιας ζωής του.

Στο σημείο αυτό αποκαλύπτεται η κεντρική αδυναμία της δυτικής σκέψης, δηλαδή ο χωρισμός και η αντίθεση ανάμεσα στο ιστορικό και το υπερβατικό, το επίγειο και το ουράνιο, το χρονικό και το αιώνιο. Όσα είπαμε ως εδώ έδειξαν ότι η μεταγενέστερη δυτική θεολογία υποτίμησε το ιστορικό για χάρη του υπερβατικού, ότι ο ουμανισμός, φθάνοντας στο άλλο άκρο απέρριψε το υπερβατικό για να διασώσει το ιστορικό, και ότι η μοντέρνα δυτική θεολογία, για να πλησιάσει τον ουμανισμό, κηρύττει ένα νέο σχεδόν εξ ολοκλήρου εκκοσμικευμένο Θεό. Αλλά έτσι η απομάκρυνση είναι μεγάλη και η ανάγκη για την παρέμβαση της Ορθοδοξίας αποκαλύπτεται άμεση.

Ποιά όμως θα μπορούσε να είναι η συμβολή της Ορθοδοξίας στη λύση του προβλήματος αυτού; Τα όρια ενός δοκιμίου δεν επιτρέπουν να δοθεί στο ερώτημα πλήρης και διεξοδική απάντηση. Μετά την παρουσίαση και την ερμηνεία του φαινομένου, εκείνο που μπορεί να γίνει στη συνέχεια είναι να προσδιορίσουμε μια νέα κατεύθυνση λύσεως, μια νέα προοπτική μέσα στην οποία το πρόβλημα είναι να κατανοηθεί πληρέστερα και να λυθεί ανετότερα, να υπογραμμίσουμε δηλαδή μερικές βασικές και αναγκαίες για τη λύση του προβλήματος προϋποθέσεις.

Η νέα αυτή προοπτική που προτείνει η Ορθοδοξία, μπορεί από την αρχή να χαρακτηριστεί όχι σαν κλασματική και αποσπασματική, αλλά ως συνθετική και καθολική. Στην προοπτική αυτή τα πράγματα αντί να χωρίζονται η να αντιδιαστέλλονται, αλληλοσυμπληρώνονται και ενώνονται. Αυτό φαίνεται καθαρά και στα τρία αντιθετικά ζεύγη, αιωνιότης η χρόνος, μέλλουσα η παρούσα ζωή, Θεός η άνθρωπος, που όπως είδαμε βρίσκονται στη ρίζα του προβλήματος του θανάτου του Θεού και ταλαιπωρούν τις τελευταίες δεκαετίες τη Δύση. Για τη Δύση η ταλαιπωρία αυτή είναι φυσική και αναπόφευκτη, γιατί από τη στιγμή που οι πραγματικότητες που αποτελούν τα παραπάνω ζεύγη χωριστούν και τοποθετηθούν

μπροστά στον άνθρωπο αντιθετικά, χάνουν τη γνησιότητά τους, μετατρέπονται σε δυό φοβερές χοάνες, έτσι ώστε σε οποιαδήποτε κι αν προτιμήσει να πέσει ο άνθρωπος, καταποντίζεται.

Ενώ στην ορθόδοξη προοπτική οι πραγματικότητες αυτές συνυπάρχουν, η μια προσδιορίζει την άλλη και ταυτόχρονα ολοκληρώνεται από την άλλη.

Ο Γιάννης Ξενάκης έλεγε προ καιρού ότι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει στη σύνθεση της μουσικής του είναι η μονοδιάστατη αντίληψη του χρόνου που διαθέτουμε, ο ευθύγραμμος χωρισμός του χρόνου σε παρελθόν, παρόν και μέλλον. Και διαλογιζόταν ποιές καινούργιες προοπτικές θα ανοίγονταν στη μουσική, αλλά και στις υπόλοιπες δημιουργίες του ανθρώπου, αν μπορούσε να υπάρξει μια άλλη αντίληψη του χρόνου που θα ξεπερνούσε αυτό το γνωστό μας σχήμα. Αλλά η άλλη αυτή αντίληψη υπάρχει. Ο χρόνος στον οποίο τελείται η θεία Λειτουργία έχει μέσα του πραγματικά ενεργό τόσο το παρελθόν, όσο το παρόν και το μέλλον. Μέσα στην ορθόδοξη παράδοση το νόημα του χρόνου βρίσκεται ακριβώς στο ότι προσδιορίζει, κάνει συγκεκριμένη και αποκαλύπτει την αιωνιότητα, ενώ από το άλλο μέρος η αιωνιότης ολοκληρώνει το χρόνο, αποτελεί το τέλος του, δηλαδή το σκοπό και το περιεχόμενό του.

Η σχέση αυτή αποκαλύπτεται με μεγαλύτερη σαφήνεια στο δεύτερο ζεύγος, σε ο,τι δηλαδή αφορά τη μέλλουσα και την παρούσα ζωή του ανθρώπου. Για την Ορθοδοξία η ζωή του ανθρώπου είναι μία και ενιαία, είναι η ζωή ενός και του αυτού προσώπου, το οποίο αρχίζει να υπάρχει εδώ και συνεχίζει να υπάρχει χωρίς καμιά διακοπή στον ουρανό. Έτσι η μέλλουσα ζωή δεν συνθλίβει ούτε σχετικοποιεί την παρούσα, αλλά αντίθετα, της δίνει νόημα και συνέχεια, αφού ο,τι κάνουμε σ' αυτή τη ζωή δεν είναι τυχαίο και αποσπασματικό, αλλά είναι κάτι που προορίζεται να μείνει και στην άλλη. Αυτή είναι και η άποψη της Αγίας Γραφής, κατά την οποία ο άνθρωπος δεν είναι μια ψυχή φυλακισμένη σ' ένα σώμα, δηλαδή μια ψυχή που θα αρχίσει να ζει όταν ελευθερωθεί από το σώμα, αλλά ένα πρόσωπο που αρχίζει να ζει μια χρονική στιγμή και καλείται να μην πεθάνει, αλλά να ζήσει αιώνια. Ψυχή, όπως είναι γνωστό, σημαίνει στη γλώσσα της Αγίας Γραφής, ζωή αληθινή και αιώνια και το «τι ωφεληθήσεται άνθρωπος εάν τον κόσμον όλον κερδίση την δε ψυχήν αυτού ζημιωθή» σημαίνει ακριβώς «τι θα ωφεληθεί ένας άνθρωπος αν κερδίσει όλο τον κόσμο και χάσει τη ζωή του;» η «τι αντάλλαγμα μπορεί να δώσει κανείς σ' έναν άνθρωπο για να πάρει τη ζωή του;»

Έτσι η αντίδραση του Camus στο να δεχθεί τη μέλλουσα ζωή, που είδαμε ότι οφείλεται στο γεγονός πως δεν βλέπει να υπάρχει καμιά σχέση ανάμεσα σ' αυτή και σε τούτη εδώ τη ζωή, γίνεται φανερό ότι στην προοπτική αυτή αίρεται. Είναι μάλιστα από την άποψη αυτή χαρακτηριστική η αναφώνησή του όταν διάβασε το

βιβλίο του Λόσκυ, «Η μυστική θεολογία της Εκκλησίας της Ανατολής»: «Επί τέλους τώρα μπορούμε να συζητήσουμε με το Χριστιανισμό».

Η αποτελεσματικότητα της καθολικής αυτής ορθόδοξης προοπτικής είναι φανερή και στην άρση του τρίτου αντιθετικού ζεύγους, στην κατάργηση της αντιδικίας ανάμεσα στο Θεό και τον άνθρωπο. Η σχετική διδασκαλία των ορθόδοξων Πατέρων της Ανατολής θεωρεί τον άνθρωπο ως την «δόξα», δηλαδή τη φανέρωση και την εικόνα του Θεού, πράγμα που σημαίνει ότι ο άνθρωπος είναι για την Ορθοδοξία αληθινά και πραγματικά η εν χρόνω αποκάλυψη του Θεού, αλλά ταυτόχρονα και ότι ο άνθρωπος δε βρίσκει την ολοκλήρωση και την πληρότητά του παρά μόνο στο Θεό. Το ότι ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο «κατ' εικόνα Του» σημαίνει για τους ορθόδοξους Πατέρες ότι τον έπλασε με τον προορισμό να ενωθεί μαζί Του. Ο άνθρωπος, λέει ο Μ. Βασίλειος, είναι «Θεός κεκελευσμένος». Τείνει προς το Θεό, καλείται να υψωθεί ως το Θεό, να γίνει θεάνθρωπος. «Και γαρ δια τον καινόν Άνθρωπον» (τον Θεάνθρωπο), γράφει ο Νικόλαος Καβάσιλας, συζητώντας τον ΙΔ' αιώνα με τους ανθρωπιστές, «ανθρώπου φύσις συνέστη το εξ αρχής. και νους και επιθυμία προς Εκείνον κατεσκευάσθη. Και λογισμόν ελάβομεν, ίνα τον Χριστόν γινώσκωμεν. επιθυμίαν, ίνα προς Εκείνον τρέχωμεν. Μνήμην έσχομεν ιν' Εκείνον φέρωμεν, επεί και δημιουργημένοι Αυτός αρχέτυπον ην». Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο κατά τον ίδιο Πατέρα, ο Θεάνθρωπος είναι το ύψιστο «κατάλυμα των ανθρωπίνων ερώτων», το έσχατο και το ακρότατο των εφετών. Έτσι ο Θεάνθρωπος, που, αντί να χωρίζει ενώνει υποστατικά, ασύγχυτα, και αδιαίρετα, το Θεό και τον άνθρωπο, είναι η καλύτερη αποκάλυψη και του ανθρώπου και του Θεού, το κλειδί για την κατανόηση ολοκλήρου του ορθόδοξου Χριστιανισμού. Ο Θεάνθρωπος Χριστός ολοκληρώνει τον άνθρωπο, αποκαλύπτει το Θεό, είναι η τελείωση της Ιστορίας. Γι' αυτό και αποτελεί το ύψιστο και έσχατο κριτήριο της Ορθοδοξίας.

Ο Θεός και άνθρωπος Χριστός είναι, πρώτα, η αποκάλυψη της αληθινής φύσεως του ανθρώπου, γιατί είναι ο τελειότατος Υιός του ανθρώπου, το ύψιστο γέννημα της ανθρωπίνης φύσεως, ο Άνθρωπος εκείνος που αναδύεται, εμφανίζεται στην ιστορία, τη στιγμή που η ανθρώπινη φύση φθάνει στον έσχατο προορισμό της, που ενώνεται υποστατικά με τη θεία. Υπήρξαν πολλοί άθεοι μέσα στους αιώνες που υποστήριξαν ότι ο άνθρωπος μπορεί να γίνει Θεός ανεξάρτητα από το Θεό. Αλλά η αίρεση ποτέ δεν είναι τόσο τολμηρή όσο η αλήθεια. Και κανένας ποτέ αιρετικός δεν έφθασε στην τόλμη των ορθόδοξων Πατέρων, οι οποίοι, όπως τους ερμηνεύει με σαφήνεια απaráμιλλη στις Θεομητορικές ομιλίες του ο Καβάσιλας, τονίζουν ότι με τη χάρη του Θεού ο άνθρωπος όχι απλώς μπορεί να γίνει Θεός, αλλά και να γεννήσει μέσα στην ιστορία το Θεό. Για την Ορθοδοξία το μεγαλείο της ανθρωπίνης φύσης είναι ακριβώς το ότι αξιώνεται να γίνει Θεοτόκος. Και αυτό το

μεγαλείο αποκαλύπτει, διασφαλίζει και πιστοποιεί ο Μονογενής Υιός της Θεοτόκου.

Αλλά ο Θεός και άνθρωπος Χριστός αποκαλύπτει και την πραγματική φύση του Θεού, γιατί αποκαλύπτει την αγάπη του Θεού για τον άνθρωπο, και είναι γνωστό ότι το Άγιο Πνεύμα βεβαιώνει με τον Ευαγγελιστή Ιωάννη ότι «ο Θεός αγάπη εστίν». Πρόκειται για μια αγάπη που δεν είναι οίκτος η ελεημοσύνη, αλλά πραγματική φιλία, βαθύς δηλαδή σεβασμός και εκτίμηση, φιλανθρωπία. Γιατί ο Θεός, παρόλο που μπορεί, δε νικά ο ίδιος με τη δύναμή Του το θάνατο και το διάβολο, δεν χαρίζει συγκαταβατικά στον άνθρωπο τη σωτηρία, αλλά γίνεται αληθινός και πραγματικός άνθρωπος, έτσι ώστε ένας άνθρωπος να νικήσει το θάνατο, για να μπορούν στη συνέχεια όλοι οι άνθρωποι να τον νικήσουν. Υπομένει ο Θεός, ως άνθρωπος που ήταν, τους εμπυσμούς και τους κολαφισμούς, για να καθαρισθεί και να λάμψει στο αρχέγονο κάλλος του ο άνθρωπος. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Πιλάτος τη Μ. Παρασκευή, δείχνοντας τον ταπεινωμένο Θεό, αναφωνεί το αποκαλυπτικό: «Ίδε ο Άνθρωπος».

Ακόμα περισσότερο, ο Θεός συγκαταβαίνει, πεθαίνει αληθινά και πραγματικά ως άνθρωπος πραγματικός που ήταν, και αφού ήταν Θεός, ανασταίνεται. Και έτσι μέσα στο Χριστό ανασταίνεται ο άνθρωπος. «Χριστός ανέστη εκ νεκρών... τοις εν τοις μνήμασι ζώνη χαρισάμενος». Ο σκοπός συνεπώς για τον οποίο πεθαίνει ο Θεός, γίνεται έτσι φανερό, ότι είναι η ανάσταση του ανθρώπου. Και αυτό ακριβώς το σκοπό θέλει να κάνει φανερό και να πιστοποιήσει ο Κύριος, όταν λίγες μέρες πριν από το θάνατό Του περνάει από τη Βηθανία κι ανασταίνει το Λάζαρο. «Την κοινήν ανάστασιν προ του Σου πάθους πιστούμενος, εκ νεκρών ήγειρας τον Λάζαρον, Χριστέ ο Θεός», τονίζει το απολυτίκιο της εορτής.

Αλλά ήδη γίνεται φανερό πως η ορθόδοξη προοπτική, στην οποία προσπαθήσαμε να τοποθετήσουμε το θέμα μας, μας οδηγεί στον πυρήνα του προβλήματος, τον ιστορικό δηλαδή και πραγματικό θάνατο του Ιησού Χριστού. Και φθάνοντας στον πυρήνα βλέπουμε να ξεπηδάει μπροστά μας και η λύση. Γιατί η ίδια η φύση των πραγμάτων μας παρουσιάζει με σαφήνεια ως ορθόδοξη απάντηση στο κήρυγμα του θανάτου του Θεού το Ευαγγέλιο της αναστάσεως του ανθρώπου.

Το σημείο αυτό είναι ένα από τα κεντρικά θέματα της χαρμόσυνης αγγελίας της σωτηρίας. Ακριβέστερα, είναι η ίδια η σωτηρία. «Ει γαρ νεκροί ουκ εγείρονται», διακηρύττει ο Απ. Παύλος, «μάταια η πίστις ημών». «Νυνί δε Χριστός εγήγερται εκ νεκρών, απαρχή των κεκοιμημένων». Και ο ιερός Χρυσόστομος καλεί τους ανθρώπους σε πανηγυρισμό: Κανείς πλέον ας μη θρηνεί για αμαρτίες και πταίσματα. «συγγνώμη γαρ εκ του τάφου ανέτειλε. Μηδείς φοβείσθω θάνατον. ηλευθέρωσε γαρ ημάς ο του Σωτήρος θάνατος». Πλέον «ανέστη Χριστός και πεπτώκασι δαίμονες. Ανέστη Χριστός και χαίρουσιν άγγελοι. Ανέστη Χριστός

και ζωή πολιτεύεται. Ανέστη Χριστός και νεκρός ουδείς εν τω μνήματι».

Από το ύψος αυτό της αληθινής και πραγματικής αναστάσεως του ανθρώπου ολόκληρη η προβληματική των φιλοσόφων και των θεολόγων του θανάτου του Θεού γίνεται φανερό πως βρίσκεται σε δεύτερη μοίρα. Είδαμε πράγματι, ότι οι εκπρόσωποι της σχολής αυτής μιλούν όχι για τον ιστορικό θάνατο του Θεού, αλλά για το θάνατο μιας ιδέας περί του Θεού. Ο θάνατος του Θεού είναι γι' αυτούς ένα λεκτικό τέχνασμα, που χρησιμοποιείται για να καλύψει την όζουσα πραγματικότητα, που, όπως μας έδειξε η σύντομη μελέτη των κειμένων τους, είναι και γι' αυτούς τους ιδίους ο θάνατος του ανθρώπου. Αλλά το κήρυγμα της Ορθοδοξίας, που δεν είναι μια ιδεολογία η μια φιλοσοφία, αλλά μια πραγματική ιστορία, είναι ο πραγματικός και ιστορικός θάνατος του Θεού, που φέρνει ακριβώς την πραγματική και ιστορική ανάσταση του ανθρώπου. «Ο δε Ιησούς... κράξας φωνή μεγάλη αφήκε το πνεύμα. Και ιδού το καταπέτασμα του ναού εσχίσθη εις δύο, και η γη εσχίσθη και αι πέτραι εσχίσθησαν και τα μνημεία ανεώχθησαν και πολλά σώματα των κεκοιμημένων αγίων ηγέρθη και εξελθόντα εκ των μνημείων εισήλθον εις την αγίαν πόλιν και ενεφανίσθησαν πολλοίς».

Έτσι γίνεται φανερό πως η ορθόδοξη θεολογία μπορεί να κηρύξει πολύ πιο πραγματικά από τους αθέους το θάνατο του Θεού. Την Μ. Παρασκευή στον Επιτάφιο οι ορθόδοξοι πιστοί γιορτάζουν αληθινά και πραγματικά αυτό το θάνατο. Αλλά το θαύμα της Μ. Παρασκευής είναι ότι οι πιστοί κηδεύοντας το Θεό πανηγυρίζουν τη νέκρωση του θανάτου και την ανάσταση των νεκρών. «Τέτρωται Άδης εν τη καρδία δεξάμενος τον τρωθέντα λόγχη την πλευράν. Και στένει πυρί θείω δαπανώμενος, εις σωτηρίαν ημών των μελωδούντων, Λυτρωτά, ο Θεός ευλογητός ει». «Συ γαρ τεθείς εν τάφω κραταίε, ζωαρχική παλάμη τα του θανάτου κλείθρα διεσπάραξας και εκήρυξας τοις απ' αιώνος εκεί καθεύδουσι λύτρωσιν αψευδή, Σώτερ, γεγονώς νεκρών πρωτότοκος». Ο Χριστός λοιπόν πέθανε πραγματικά, αλλά πέθανε για να συναντήσει τον άνθρωπο εκεί που βρίσκεται, μέσα στη φθορά και το θάνατο, μέσα στην οδύνη και την απογοήτευση, μέσα στο ανόητο και το παράλογο, και να τον αναστήσει.

Αν δεν πέθαινε, η σάρκωσή του δεν θα ήταν πλήρης, θα ήταν φαινομενική. Αλλά πέθανε πραγματικά, γιατί πήρε στα σοβαρά τη θνητή κατάστασή μας. Γιατί έγινε σε όλα τα σημεία, εκτός από την αμαρτία, ο,τι είμαστε κι εμείς. Ο άνθρωπος εγκατέλειψε το Θεό, εκτροχιάστηκε στο κενό και εξαφανίστηκε μέσα στην αμαρτία. Και ο Θεός κενώνεται μέσα στο χώρο της αμαρτίας, φοράει αναμάρτητα ως σάρκα του τη σάρκα της αμαρτίας και την αγιάζει. Χύνεται σαν μύρο στο βόρβορο της δυσωδίας και μετατρέπει τη δυσωδία σε ευωδία. Ζει την απλή καθημερινή ζωή του ανθρώπου και της δίνει νόημα, τη γεμίζει από την

αιωνιότητα. Εργάζεται χειρωνακτικά για να φανερώσει ότι και η πιο μονότονη καθημερινή δουλειά έχει αιώνιο σκοπό και περιεχόμενο. Υποφέρει, θλίβεται, αγωνιά για να μη μείνει κανένα τμήμα και καμιά μορφή της ανθρώπινης ζωής, που να μη την έχει ο ίδιος ζήσει. Και, ολοκληρώνοντας αυτή τη συμμετοχή στα ανθρώπινα, φθάνει ως το θάνατο. Γιατί θέλει να είναι κοντά μας οπουδήποτε κι αν βρισκόμαστε. Έτσι, αν βρεθούμε στη χειρότερη απελπισία, πρέπει να ξέρουμε ότι ο Χριστός είναι δίπλα μας, γιατί έζησε την απελπισία. Αν βρεθούμε στην αγωνία, ο Χριστός είναι πάλι δίπλα μας, γιατί έζησε την αγωνία. Αν βρεθούμε σε εγκατάλειψη και μοναξιά, μπορούμε να ξέρουμε πως κανείς δεν υπήρξε περισσότερο μόνος από Αυτόν που ένωσε πάνω στο Σταυρό να τον εγκαταλείπει ο ίδιος ο Πατέρας του. Όσο χαμηλά και να κατεβούμε, όσο και να ξεπέσουμε, ο Χριστός είναι κάτω από μας, αφού βρίσκεται στον Άδη. Ακόμα κι αν πεθάνουμε, μέσα στο χάος του θανάτου μας περιμένει ο Χριστός.

Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο ο θάνατος του Θεού δεν είναι η απογοήτευση, αλλά η παρηγοριά και ελπίδα των πιστών. «Ο Σταυρός Σου, Κύριε, ζωή και ανάστασις υπάρχει τω λαώ σου». Και το κήρυγμα του θανάτου του Θεού αποδεικνύεται έτσι το καύχημα, η νίκη και η δόξα όχι των απίστων, αλλά της Εκκλησίας. Ο θάνατος του Θεού είναι ταυτόσημος με την ανάσταση του Χριστού. Ο Θεός πέθανε, αλλά ο Χριστός ανέστη. Μια Κυριακή πρωί στην Ιερουσαλήμ επί Ποντίου Πιλάτου ανέστη αληθινά και πραγματικά ο Χριστός. Πράγμα που σημαίνει ότι ανέστη αληθινά και πραγματικά ο άνθρωπος. Γιατί ο Χριστός αναστάς συνέτριψε τα δεσμά της φθοράς και ελευθέρωσε τον αυτοδεσμώτη άνθρωπο, νέκρωσε το κεντρί του θανάτου και χάρισε στον άνθρωπο τη ζωή. Γκρέμισε το μεσότοιχο του φραγμού, «ήνωσε τα το πριν διεστώτα», έφερε στο θάνατο τη ζωή, στο χρόνο την αιωνιότητα, στη γη τον ουρανό, στον άνθρωπο το Θεό, «πάντα αναμίξ γέγονε».

Αφού όμως η ανάσταση αυτή του ανθρώπου είναι ανάσταση όχι μονάχα της ψυχής, μα και του σώματός του, είναι φυσικό να ακολουθείται και από την ανάσταση των έργων του ανθρώπου, του πολιτισμού, και μαζί και της κτίσης, που είναι η προέκταση του σώματος του ανθρώπου. Μετά την Ανάσταση του Ιησού Χριστού, το Άγιο Πνεύμα ξεχύνεται σε ολόκληρη την κτίση, το ψωμί και το κρασί μετατρέπονται σε Σώμα και σε Αίμα Χριστού. Σπάζουν οι περιορισμοί του τόπου και του χρόνου, αρχίζει ο καινούργιος λειτουργικός χρόνος και ο καινούργιος λειτουργικός χώρος, εγκαινιάζονται οι καιροί των εσχάτων.

«Νυν πάντα πεπλήρωται φωτός, ουρανός τε και γη και τα καταχθόνια. Εορταζέτω γουν πάσα κτίσις την έγερσιν Χριστού, εν η εσπερέωται».

«Φωτίζου, φωτίζου, η νέα Ιερουσαλήμ. Η γαρ δόξα Κυρίου επί σε ανέτειλε. Χόρευε νυν και αγάλλου Σιών. Συ δε αγνή τέρπου Θεοτόκε, εν τη εγέρσει του τόκου σου».

Το ότι πέθανε λοιπόν ο Θεός έγινε φανερό πως σημαίνει για την Ορθοδοξία ότι ανέστη ο άνθρωπος και καθετί που δημιουργεί ο άνθρωπος, ότι, σε τελευταία ανάλυση, έχει νόημα και ενδιαφέρον, ότι γίνεται ωραία και αθάνατη η ζωή.

Πηγή: Αντίφωνο (www.antifono.gr)

<http://bit.ly/11Kf9Yq>